

Милош Јелић

Смедеревска Паланка

Богочовек као истински човек по преподобном Јустину Поповићу

Abstract: Текст представља скраћену верзију ауторовог дипломског рада са Православног богословског факултета Универзитета у Београду. Идеја је да у кратким цртама буде приказано животно опредељење једног од највећих богослова XX века за Богочовека као једину праву меру света и човека. На путу ка истинском човештву незаобилазна одредница је Богочовек Христос, који својим оваплоћењем свакоме даје прилику за слободни искорак ка савршенству. Да је могуће постати бог по благодати сведоче многобројни светитељи Божи, који ће се у последњем догађају историје — свеопштем васкрсењу мртвих показати као истинити и савршени људи.

Key words: човек, Богочовек, Црква, светитељи, обожење, бесмртност.

Ради ѿоїа је Боїочовек и дошао међу нас људе: да нам у себи ѿкаже савршеної човека, и да нам у исто време да сва свеїта средсїва и све дожанске силе, ѿомоћу којих сваки од нас може изїрадиїти себе у чо- века савршена...¹

Увод

Говорећи о кризи модерног друштва и духовном ћорсокаку у који је човек данашњице запао, француски теоретичар Жан Бодријар (Jean Baudrillard, 1929–2007) између осталог наводи и да смо све пробали, остварили и као појединци и као човечанство све жеље и сва могућа ослобођења и еманципације, срушили све табуе и етичке вредности, све десакрализовали и — попут уловљених ловаца — наивно и глупо упали у сопствену замку. Карта на коју смо играли показала се погрешна, али ми то не желимо да признамо. Тодбоже, још увек знамо куда идемо, знамо шта и како, и као да тек треба да постигнемо неке нове, веће циљеве, којих — наравно — нема.² Жеља стара колико и сам људски род — да се свет и човек тумаче искључиво кроз човека

• milosjelic@gmail.com

¹ Уп. Поповић, Ј., *Доїмаїїка Православне Цркве*, III, Београд, 1978, 30.

² В.: Bodrijar, Ж., *Prozirnost zla*, Novi Sad, 1994.

(„Човек је мера свих ствари“) — достиже тако свој врхунац у стремљењима која за свој крајњи резултат имају управо оно о чему Бодријар говори.

Истина је да су се кроз историју многи умови мучили желећи да одгонетну загонетку и разоткрију тајну бића званог — човек. Различити религијски, философски, најзад, цивилизацијски правци давали су се „свепроблемом човека“ и нису успели да га реше. Велики Достојевски — „пророк и апостол православног реализма“³ — кроз своје јунаке дотиче се свих дубина и провалија, али и висина на које човек може да се успне. Његови антихероји: Иван Карамазов, Кирилов, Раскољников, Ставрогин... проповедају човекобога као једино могуће решење после одбацивања Бога.⁴ Једино „на гробљу свих претходних богова“, човек може себе да прогласи човекобогом, а „у новом пантеону човек има да буде једино божанство, једини идол, коме ће се сва твар клањати и њему јединоме служити“, како Достојевског надахнуто тумачи Отац Јустин⁵.

Показало се, ипак, да човек мерећи себе — собом није разумео ни себе ни свет око себе. Отуда и речи апостола Павла: „Ништа не знам собом“ (Кор 4, 4). Човек заиста постаје јадан када одбаци божанско у себи, када се одрекне свога Бога и Створитеља. А када то већ и учини, у немогућности да се избори са вихором пролазности, са временом и простором који га притискају и траже своје — он посрће, а у утакмици између бесциљног и бесмисленог увек побеђује — трагичност. Но, није све изгубљено, говори отац Јустин. Наде нема само онда када свет и човека не „осећамо Христом“ и не „гледамо из Христа“. Са њим, све се мења:

Од сусрета са Њим, кроз човека проструји нешто сасвим ново, нешто дотле неосећано, неслућено, незнано. А од љубави према Њему, осећање себе и осећање света преображава се у чудесну благовест, којој нема краја ни у времену ни у вечности. И кроз све поноре у свету и урвине у човеку нежно друји благи и чаробни глас, глас који подржава све посустале, који диже све пале, који спасава све пропале, који лечи све ране, који ублажава све туге, који

³ Тако великог писца назива респодобни отац Јустин Поповић, чијој антропологији и желимо да се посветимо у овоме раду. По Јустиновим речима, још од његове петнаесте године, Ф. М. Достојевски је његов „учитељ али и мучитељ“. То је зато што су, како то отац Јустин истиче, проблеми Достојевског — вечни проблеми људског духа, а као такви нису у новије време ни код кога „дошли до тако широког, дубоког и свестраног израза као код Достојевскога“ (*Достојевски о Европи и Словенству*, Београд, 1995, 7).

⁴ Логика је следећа: ако нема Бога, онда је све дозвољено; нема ни греха, ни зла, ни злочина, јер је грех — грех само пред Богом. У том смислу језиво, али и истинито звуче речи Ивана Карамазова: „По мом схватању, нема шта да се руши, треба само уништити у човечанству идеју о богу, ето чиме треба почети! Тиме, тиме ваља почети — о, слепци, ништа не схватате! Чим се цело човечанство одрекне бога... онда ће сами од себе, без људождерства, пасти и сви пређашњи погледи на свет, и што је главно, сав пређашњи морал, и настаће све ново. Људи ће се удружити да узму од живота све што им он може дати, али неизоставно за срећу и радост једино на овдашњем свету. Човек ће се узвисити духом божанске, титанске гордости и појавиће се као човек-бог...“ (Ф. М., Достојевски, *Браћа Карамазови*, Београд, 2006, 671).

⁵ *Достојевски о Европи и Словенству*, Београд, 1995, 86.

олакшава све терете, који заслађује све горчине, глас Јединог Човекољупца: *Ходишће к мени сви који сће уморни и најповарени, и ја ћу вас одморити. Узмишће јарам мој на себе, и научишће се од мене, јер ја сам крошак и смирен срцем, и наћи ћешће мир душама својим. Јер је јарам мој блаи, и време је моје лако.*⁶

Тајна Оваплоћеног Логоса Божјег постаје тако кључ за решење проблема света и човека. У Христу свој одговор налазе све муке и сва распињања човекова. Свестан је тога био преподобни отац Јустин, стога је и централна тема његовог бивствовања — Богочовек Христос. „Ми смо за Богочовека зато што смо за човека“, говорио је ава Јустин. И заиста, пут до истинског човека води искључиво преко Богочовека, јер он је „Пут, Истина и Живот“ (Јн 4, 6) који и ми треба да следимо.

Првобитна безгрешност човекова и његов пад

Човек је створен као доголико биће. Доделивши му улогу онога који треба да буде фактор јединства створеног и нествореног, тросунчани Господ човека ставља на посебно место у универзуму. О томе сведочи и чињеница да се човеком довршава стварање свега видљивог и невидљивог. Човек, тако, представља круну стварања — свештеника словесне и цара видљиве творевине. Невелик пред Богом, али и немали пред светом — „у малом је велики“, по речима Светог Григорија Богослова⁷.

Све оно што чини овај свет Бог је створио само заповешћу своје речи. У случају човека, стварању претходи саветовање у тројичном Божанству, после чега сва три Божанска Лица непосредно и лично стварају човека. При стварању човека, дакле, запажамо другачије деловање Бога: „Да начинимо човека по својему обличју, као што смо ми, који ће бити господар од риба морских и од птица небеских и од стоке и од целе земље и од свих животиња што се мичу по земљи“ (1Мој 1, 26). Овде, дакле, више није реч о још једном од створења која сачињавају свет, него о створењу које је воља Божја издвојила између свих осталих да оно буде „икона“ (слика, образ) Божја у свету, односно непосредно показивање, јављање и представљање Бога.⁸ У томе и јесте величина човекова: не, дакле, у чињеници да је сличан са створеним светом, будући да је саздан од истог „материјала“ као и читава творевина, већ

⁶ Поповић, Ј., „Између две философије“, у: *Философске урвине*, Београд, 1987, 74.

⁷ Уп. „Беседа 38“, 11 у: *Празничне беседе*, Требиње – Врњачка Бања, 2001, 54.

⁸ „Свака ствар у овом свету јесте рам, у који је Бог урадио по једну мисао своју“, беседи отац Јустин, а „све ствари скупа сачињавају раскошни мозаик мисли Божјих. Идући од ствари до ствари, ми идемо од једне мисли Божје до друге, од једне фреске Божје до друге. А идући од човека до човека, ми идемо од једне иконе Божје до друге. Јер док је Бог у ствари урадио у ствари мисли своје, у човека је урадио лик свој, икону своју. Речено је у Светој Књизи: И створи Бог човека по лику свом, по лику Божјем створи га (Пост. 1, 27). Зато је сваки човек догоносац од утробе своје мајке.“ (Уп. „О неприкосновеном величанству човека“, у: *Бојносни Христослов — Изабрани сјиси Оца Јустина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 108).

у чињеници да је створен по икони и подобију Тројичног Бога. И док икона представља оно што је човеку дато у самом чину стварања, подобије је оно што је задато, оно што човек тек треба да достигне. Иако се почетак у стицању подобија Божјег налази у образу Божјем у човеку, само задобијање подобија Божјег зависи од наше воље — кључ за постизање подобија Божјег, дакле, налазимо у самовласности (слободној вољи) човековој. С тим у вези, иако створен безгрешан, први човек, Адам, то није био у апсолутном смислу. Његова безгрешност била је релативна и лежала је у човековој слободној вољи, а није била неопходност његове природе. Другачије речено: „човек је могао не грешити, а не: човек није могао грешити“⁹. Дакле, први људи били су безгрешни, не у смислу да по природи не могу да греше, него да по слободној вољи могу да не греше. Грех није био саставни део њихове природе, али је могао да постане „достојање њихове слободне воље“¹⁰.

Адамова личност пре пада саздана је по „безгрешном оригиналу“. Као таква, „она сва живи, креће се и бива у Божанском Логосу“ — њу личношћу чини „Логос који обитава у њој“. Логос Божји, обитавајући у Адаму, „оспособљава Адама за познање и даје му свој печат и карактер“. Та боголикост и јесте оно што Адама одржава чистим од греха — безгрешним и бестрасним; она је условљена Божанском Тројичношћу — где ње нема, нема ни личности, пише отац Јустин. Затим и наглашава:

Интегритет своје личности и хармонију свих њених физичких и метафизичких састојака предгрешни Адам одржава уподобљавањем Богу бића свог помоћу целокупне богочежњиве делатности ума свог, воље своје, срца свог и тела свог. Сав свој многоструки живот он формира „по обличју Бога“. Он мисли — Богом, он осећа — Богом, он дела — Богом, он живи — Богом, и тиме постаје савршенији човек. У њему човек расте Богом и усавршава се. Увек вођен Богом, он није у опасности да престане бити човеком. Напротив, у њему се огледа идеална равнотежа између Бога и човека. Све у њему бива по неком богочовечанском поретку и плану. Бог је увек на првом месту, а човек на другом; Бог ради, човек сарађује. У том богочовечанском синергизму огледа се сва смирена, божански смирена, величина Адамове личности пре пада¹¹.

Насупрот оваквом расположењу Адамове душе, која га је у сарадњи са умом и вољом, срцем и телом, водила ка Богу, налази се његов послепадни хаос, у којем „хармонија личности ишчезава“ и „губи се богочовечански поредак човечије личности“. У овом последњем се, у својој суштини и састојао човеков пад и човеково одбацивање Бога као путоводитеља: у човековом одбацивању боголиког, логосног, устројства свога бића. Створен као потенцијално богочовечанско биће, каже отац Јустин, „уместо да боголикошћу душе прожме сав свој емпиријски живот, човек је одвојио дух свој од свега Божјег у себи, и отиснуо се кроз тајанства овога света без Бога, тј.

⁹ Уп. Поповић, Ј., *Дојмайлика Православне Цркве I*, Београд, 2003, 290.

¹⁰ *Исјо*.

¹¹ „Проблем личности и познања по учењу Св. Макарија Египатског“, у: *Пути бојојознања — Појавља из православне аскејике и иносеолојике*, Београд, 1987, 17.

без свог природног путовође¹². Суштина грехопада је, по Преподобном Оцу Јустину, увек иста: „хтети помоћу себе постати добар; хтети помоћу себе постати савршен; хтети помоћу себе постати Бог“¹³. Човек је, уставши против боголиког устројства свога бића, „напустио Бога и Божје, и свео себе на чисто вештаство, на чистог човека“¹⁴.

Стварајући човека по лику свом, сматра преподобни отац Јустин, Бог је по човековом бићу разлио чежњу за божанском бескрајношћу живота, сазнања, савршенства. С тим у вези, првородни грех представља скретање са пута и човеково одбацивање Богом му одређеног животног циља: уподобљавања Богу, уподобљавања Христу. Грехом су људи пренели центар свога живота из „боголике природе и реалности у ванбожју реалност, из бића у небиће, из живота у смрт, одлутали од Бога и залутали у мрачну и беспутну даљину фиктивних вредности и реалности“¹⁵.

Зато је био неопходан долазак Спаситеља, а то није могао бити нико други до сам Син Божји.

Оваплоћени Логос Божји — Очовечени Бог

Сажимајући хришћанску сотириологију у једну реченицу, Свети Јован Дамаскин наглашава, када говори о Логосу Божјем, да „не велимо за Њега да је Он човек који се обожио, него да је Бог који се очовечио“¹⁶. Син Божји се и очовечио да би човеку изнова даровао оно због чега га је и створио. Разлог оваплоћења треба тражити, тако, у издављењу човека од смрти, односно у повратку човековом у заједницу са Богом, а самим тим враћања човеку достојанства које је лакомисленошћу праоца Адама — изгубио. По Светом Атанасију Великом, двоструки је вид очовечења, што он и формулише речима: „И једно и друго Спаситељ је човекољубиво остварио Својим Очовечењем: одагнао је од нас смрт и обновио нас“¹⁷.

Долазак Христов није био неочекиван. Човеково биће вапило је за њим од тренутка када је без њега остало. Зато отац Јустин истиче:

¹² „Врховна вредност и непогрешиво мерило“, у: *Философске урвине*, Београд, 1987, 54.

¹³ „Човек или Богочовек“, у: *Православна Црква и екуменизам*, прегледано 27. 6. 2010. на: <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Izazovi/justin.htm>.

¹⁴ Грех наших прародитеља је за оца Јустина бескрајно важан и судбоносан поступак којим је поремећен сав богомдани однос човека према Богу и према свету. Падом је нарушен и одбачен богочовечански поредак живота, а први људи су својевољним преступањем заповести Божје објавили да желе да достигну божанско савршенство, да постану „као богови“: мимо Бога, без Бога и против Бога: „Преступањем заповести Божје, то јест воље Божје, први људи су преступили закон и ступили у безакоње, јер је грех — безакоње“, наводи отац Јустин (*Домајшица Православне Цркве*, I, Београд, 2003, 304).

¹⁵ *Домајшица Православне Цркве*, I, Београд, 2003, 305.

¹⁶ Уп. *Тачно изложење Православне вере — Исходник знања*, Никшић, 1997, 238.

¹⁷ *О очовечењу Боја Лојоса*, 16, прегледано 15. 3. 2010. на: <http://svetosavlje.org/biblioteka/Bogoslovlje/OcovecenjeBogaLogosa/OcovecenjeBogaLogosa.htm>.

Појава Богочовека Христа у свету људских реалности, ни са онтолошког, ни са психолошког, ни са историјског гледишта није изненађење за људску природу. Напротив, она је задовољила основне чежње и потребе човечијег бића: чежње и потребе за божанским савршенством и вечним животом¹⁸.

Но, и поред тога, очовечење Бога за Оца Јустина представља „највећи потрес у свету, и у световима, јер се тиме остварило чудо над чудима“¹⁹. До тог тренутка, стварање света ни из чега било је највеће чудо, али нема сумње, мишљења је отац Јустин, да га је оваплоћење Бога превазишло својом чудесношћу²⁰. При стварању света речи Божје су се облачиле у вештаство, а при оваплоћењу сам Бог се облачи у тело, у материју, у вештаство: „Отуда је оваплоћење Бога највећи догађај у свима световима: за сваку личност, за свако биће, за сваку твар“²¹.

Христос је „највеће чудо у свим световима“, како Га назива Отац Јустин. Име Исуса Христа и натприродно рођење његово дефинитивно деле историју на два дела, и истовремено представљају нешто што је недоступно људском логичком разматрању и „здраворазумском“ поимању. Бог Који постаје човек — то је највећа саблазан за људску мисао²². „Логос постаде тело“ (Јн 1, 14) — „прва је и последња благовест“ за преподобног оца Јустина; истовремено је то

¹⁸ „Врховна вредност и непогрешиво мерило“, у: *Филозофске урвине*, Београд, 1987, 55.

¹⁹ *Дојмайшика Православне Цркве*, II, Београд, 2004, 12.

²⁰ Истоветно размишљање налазимо и код Светог Григорија Богослова:

„О, новог ли мешања! О, чуднога ли сједињења!

Онај који ЈЕСТЕ — постаје,

и Нестворени ствара се,

и Несместиви дива смештен...

и Богати осиромашује, јер узима сиромаштво мојега тела, да бих се ја обогатио Његовим Божанством;

и Пуни се испражњава, умањује се за кратко од Своје славе да бих се ја причестио Његовом пуноћом.

Какво је то богатство добротe!

Каква је то тајна ради мене!

Имао сам удела у лику (Његовом) и нисам сачувао; сада Он узима удела у телу моме, да би и лик спасао и тело обесмртио“ (Беседа 38, 13, у: *Празничне беседе*, Требиње – Врњачка Бања, 2001, 57).

²¹ Поповић, Ј., *Дојмайшика Православне Цркве*, II, Београд, 2004, 13.

²² О томе говори апостол Павле када каже: „А ми проповедамо Христа распетога, Јудејцима саблазан, а Јелинима лудост“ (1 Кор 1, 23). У том смислу, Јудејцима је Христос саблазан јер су се, како то тумачи Теофилакт Охридски: „они спотакли о Њега, говорећи: 'Како може да буде Бог Онај, Који је јео и пио и с цариницима и с грешницима, и Који је распет с разбојницима?' (*Тумачење Прве њосланице Коринћанима Свејој Айосџола Павла*, прегледано 15. 3. 2010 на: http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/Tumacenje_prve_poslanice_Korincanima/01.htm).

За Јелине пак представља лудост, пошто у њиховом систему размишљања преовлађује методичко знање, које не може да функционише без дефиниције ствари. С тим у вези, „дефиниција“ Бога је да је он бесконачан, неограничен, свезнајући и свесилан итд., па самим тим није могуће да буде Бог, а истовремено да има материјално и ограничено тело, и да потребује све оно што потребује обичан човек.

и „највећа благовест коју је Бог могао дати човеку и небо земљи“. У ове три речи из Јовановог јеванђеља сабрано је све оно што је вечито потребно бићу људском, у свима световима²³.

Најважнији онтолошки захтеви и потребе човекове задовољени су једном засвагда у личности Богочовека. Јер, како то надахнуто објашњава отац Јустин, на све захтеве и потребе духа људског који се односе на свет изнад човека Богочовек одговара Богом на човечански начин; док на све захтеве и потребе духа људског који се односе на свет око човека и испод човека, он одговара човеком на божански начин²⁴. Истовремено, оваплоћење Христово подсетило нас је на оно због чега смо и створени, а што смо под наслагама греха, почев од оног прародитељског, изгубили и заборавили. Поставши човек, предвечни Син Божји нам указује на укаљани лик Божји у нама, али и на истинито човештво, које је сада могуће открити и увидети једино у њему — Богочовеку Христу. Зато потпуну истину о човеку, циљу и смислу његовог постојања можемо дознати једино кроз Богочовека, а „без Њега и изван Њега нема правог човека, јер је човек прави човек само Богочовеком и у Богочовеку“²⁵. Зато ми, по речима оца Јустина, у име човека остајемо уз Богочовека, јер „у Њему је једино могућа разумност човечијег бића, у Њему је једино могуће оправдање човечијег постојања“²⁶.

Христов богочовечни метод

Преподобни отац Јустин пише:

Христос је постао човек да подсети човека на лик Божји у њему, да га подсети на његово божанско порекло, да икону Божју у њему очисти од смрдљивог муља греха, од црне смоле страсти и одвратног гноја сласти.²⁷

Учинивши то, сјединивши у себи Бога и човека, Господ Христос је обновио икону Божју у човеку. И не само то. Како беседи Свети Григорије Палама, „да Син Божји није сишао са небеса, за нас би повратак на небо био безнадежан“²⁸. Циљ оваплоћења Христовог показује се тако као једнак са обожењем, као циљем и смислом живота сваког човека²⁹. Зато нам појава

²³ Уп. „Еванђеље неба и земље (Божјића размишљања)“, у: *Бојносни Христјослов — Издрани сјиси Оца Јусјина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 25.

²⁴ Уп. „Врховна вредност и непогрешиво мерило“, у: *Философске урвине*, Београд, 1987, 55.

²⁵ „Основна истина православља — Богочовек“, прегледано 15. 3. 2010. на: http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Apologetika/Osnovna_istina_Pravoslavija.htm.

²⁶ *Исјо*.

²⁷ „Подвижничка, гносеолошка и еклесиолошка поглавља“, у: *Бојносни Христјослов — Издрани сјиси Оца Јусјина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 180.

²⁸ Беседа 16, 18, у: *Сабране беседе*, прегледано 17. 8. 2009. на: http://svetosavlje.org/biblioteka/DuhovnoUzdizanje/SabraneBesede_SvGrigoriјеPalama/SabraneBesede_SvGrigoriјеPalama.htm.

²⁹ Атанасије Велики говори: „Он се очовечио да бисмо се ми обожили“ (*н. г.*), и тиме јасно исказује главни смисао оваплоћења Логоса Божјег. Исто изражава и отац Јустин речи-ма: „Основна благовест, и мисао, и истина: Бог Логос се оваплотио, да бисмо се ми Њему

Бога Логоса у личности Богочовека Христа показује да је у овом свету Бог једина истинска реалност, „а човек само утолико уколико оваплоти у себи Бога Логоса, уколико се ологоси“³⁰. У том смислу, све оно што припада човеку треба да се врати Богочовеку, да се „ологоси и очовечи“. Без тога, човек који је „на дну свога многоструког дића логосан“ нема своје истинско испуњење, а све оно што је човеково (п)остаје бесмислено и у основи нечовечно³¹.

С тим у вези, Христов богочовечни метод почиње унутрашњим духовним сједињењем: душа се сједињује са Душом, суштина са Суштином, дух са Духом, све док Христос и човек не постану „један дух“ и тиме самосвест човека не постане једно са христосвешћу, самопознање са хриstopознањем, па обогочовечена личност онда смело може да тврди: „Ја више не живим, него живи Христос у мени“ (Гал 2, 20). Таква личност, по речима оца Јустина, „у истини преживљава (= доживљава) богочовечену Истину: *‘Царство Божје је унутра у вама’* (Лк 17, 21), тј. Царство Божје је у вашој обогочовеченој, у вашој христообразној души“³². Јеванђелским подвизима вере, наде и љубави, али и осталим врлинама — молитвом, постом, кротошћу, смиреншћу... — уздиже себе до бојанских висина, обожујући се и обогочовечујући се³³. А кроз обожење његов ум долази до познања своје суштине, своје природе, и „свој вечни, безгрешни оригинал он налази у Уму Богочовека“, чиме човек долази до „непоколебљивог убеђења да је предвечно назначење његово бити троном Тројичног Божанства, и имати то Божанство за цара свеколике своје делатности“³⁴.

саоваплотили; Он се очовечио, да би нас обожио“ (*Тумачење Посланица Свештој Јована Бојослова*, Београд, 1982, 5).

³⁰ „Достојевски као пророк и апостол православног реализма“, у: *Философске урвине*, Београд, 1987, 155.

³¹ Уп. „Еванђеље неба и земље (Божјића размишљања)“, у: *Бојоносни Христослов — Издрани сјиси оца Јустина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 28. Истински, потпуни човек не може да се замисли без свог оригинала, без Бога, тј. Богочовека — „Човек постоји зато што постоји Бог. Да нема Бога, човек не би могао постојати“ („Достојевски као пророк и апостол православног реализма“, у: *Философске урвине*, Београд, 1987, 156).

³² „Проблем личности и познања по учењу Св. Макарија Египатског“, у: *Пути бојојознања — Појавља из православне аскејике и иносеолојике*, Београд, 1987, 87.

³³ „Рецепт“ за обожење састоји се, за оца Јустина, у непрекидном практиковању врлинског, јеванђелског живота: „Практикујући Христове врлине, човек се постепено охристоличује, постепено обнавља и одесмрћује, јер сваком врлином он по мало васкрсава себе из смрти у бесмртност, док сав не утоне у живот вечни, који је сакривен у Христу Богу. Посреди је један подвиг: обезгрешење, а кроза њ оживотворење, васкрсење, обесмрћење, охристоличење. Свим струјама свога дића хришћанин улази у богочовечански свеживот Господа Христа. Овај богочовечански витализам нема ничег заједничког са сушичавим философским витализмом или хегелосовско-вулгарним зоологизмом. У њему је тросунчани Бог извор свеживота“, каже Отац Јустин (*Пути бојојознања — Философске урвине, Сабрана дела Свештој Јустина Новој у 30 књија*, књига 8–9, Београд, 1999, 386).

³⁴ „Проблем личности и познања по учењу Св. Макарија Египатског“, у: *Пути бојојознања — Појавља из православне аскејике и иносеолојике*, Београд, 1987, 90.

Христов богочовечни метод показује се, тако, као најисправнији и заправо и једини могући метод на путу од хамартизираног, огреховљеног човека до обожене и обогочовечене личности. На том путу мистично-интимни односи душе човекове са Христом развијају се до брачне интимности невесте и женика, где Христос постаје женик, а душа — невеста његова. Обожење ума постиже се кроз *κράσις* (= спајање) ума са умом Богочовека. Обожење душе пројављује се и кроз вољу — сарастварајући се са благодаћу воља се обожује. Обожење обухвата сву личност без остатка, не искључује се, дакле, ни њен телесни део; обогочовечење личности обухвата сву њену психофизичку садржину.

Терен пак на којем се одвија реинтеграција човекове личности и враћање ка истинском човештву није други до благодатно-мистички орагнизам Тела Христовог — Цркве. Постепеним учлањивањем у живо, вечно живо богочовечанско Тело Христа Спаситеља, „до потпуног улажења у дубине Свете Тројице, до потпуног Христосоваплоћења, до потпуног отројичења“³⁵. С тим у вези проналазимо и смисао човека: да се испуни Богочовеком, у телу Његовом — Цркви, да се Њиме кроз благодатне подвиге преобрази, да се силом Духа Светога обесмрти и обожи, да се, напослетку, обогочовечи. Смисао постојања Цркве, дакле, и није други до обогочовечење Богочовеком, савршено присутним у Цркви, узрастање богочовечанском вером у „меру раста пуноће Христове“ (Еф 4, 13). Кроз евхаристијско, литургијско сједињење са Христом хришћанин експериментално доживљава Личност Богочовека „као пуноћу познања и Истине“. Уместо човека као критеријума познања и истине³⁶ ступа Богочовек — уместо гносеолошког антропоцентризма — гносеолошки теантропоцентризам. Света Тајна Евхаристије, тако: „синтезира, дефинише, представља Христов метод и средство за сједињење свих људи“, кроз који се органски сједињујемо са Христом и са свима вернима, док кроз лични напор и подвизавање богочовечанским подвизима: вером, молитвом, постом, љубављу, кротошћу, свемилошћу... — човек „утврђује себе у том јединству, очувава себе у тој светињи, сам лично преживљава Христа као јединство своје личности и као суштину својега јединства са осталим члановима Светог Тела Христовог — Цркве“³⁷. Још једном се овим потврђује да изван Богочовека нема истинског човека, а изван Тела Његовог — Цркве нема ни могућности да се савршенство човекове личности и достигне. Обогочовечујући себе Црквом и у Цркви, „човек враћа себе предгреховној богосличности, раскошно је употпуњујући дожанским лепотама чаробне христороликости“, пише Отац Јустин³⁸.

³⁵ *Исїо*, 50.

³⁶ В. уводни део овог рада.

³⁷ „Унутрашња мисија наше Цркве“, у: *Боїоносни Христїослов — Изабрани сїиси Оца Јусїїна*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 124–125.

³⁸ Уп. „Човек или Богочовек“, у: *Православна Црква и екуменизам*, прегледано 27. 6. 2010. на: <http://www.svetosavljje.org/biblioteka/lzazovi/justin.htm>.

То је та „философија по Христу“, богочовечна философија коју реализује богочовечански живот. Ову философију „стварају личности обогочовечене, христоносне, које Христа преживљавају (= доживљавају) као суштину свога живота и познања“³⁹. Отуда су светитељи — обожени људи — „једини прави философи“, по мишљењу преподобног оца Јустина.

Светитељи — истински људи

„Божанске идеале“ могуће је остварити. Сведочанство овој тврдњи јесу сви светитељи Цркве који се показују као прави и истинити, савршени људи — хришћани. А хришћанин је сваки онај човек који живи Христом и у Христу. Светитељи су, заправо, најсавршенији хришћани јер су „у највећој мери осветили себе подвизима свете вере у васкрслог и вечно живог Господа Исуса“⁴⁰. Њихови животи представљају највеће сведочанство да је позив свакоме човеку да испуни себе Господом Христом и његовим божанским животворним силама, и тиме охристинови и ухристинови себе. Чини ли тако, човек је, по речима преподобног оца Јустина, већ сав у Богу, већ сав на небу, иако хода по земљи: „Охристовљујући себе, човек надраста себе, човека, богом, Богочовеком, у коме је и дат савршени образац истинског, правог, потпуног, боголиког човека“⁴¹! Зато светитељи и знају „сву тајну човека, сву тајну и моју и твоју и свачију, јер су познали тајну Јединог Савршеног Човека — Богочовека Христа, и њиме савршено и завршно решили проблем човека“⁴², поручује нам отац Јустин.

„Будите свети, јер сам ја свет“ (1Пт 1, 16) — позив је упућен сваком човеку, свим људима. То је уједно и позив на који су светитељи потврдно одговорили. Они су нам на практичан начин показали како се заправо изграђује савршена личност човечија, савршен човек, и како се кроз свете тајне и врлинским животом у Цркви Христовој израста у „човека савршеног, у меру раста висине Христове“⁴³. Истовремено, изграђујући себе јеванђелским подвизима, светитељи су, по сведочанству оца Јустина, прошли „најдужи пут који биће људско проћи може“⁴⁴. Светитељи зато и јесу светитељи, јер „васцелог Госпо-

³⁹ Поповић, Ј., „Проблем личности и познања по учењу Св. Макарија Египатског“, у: *Пути бојоизнања — Појавља из православне аскејике и њосеолоије*, Београд, 1987, 98.

⁴⁰ Поповић, Ј., „Са свима светима“, у: *Бојоносни Христослов — Изабрани сјиси Оца Јустина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 159.

⁴¹ *Исјо*, 161.

⁴² *Исјо*, 168. Преподобни отац Јустин јасно изражава мисао да је у светитељству циљ и смисао живота сваког човека. Бити светитељ није привилегија посебне групе „изабраних“ људи или појава која се тиче давно прошлих времена. Напротив, Бог позива сваког од нас на подвиг светости (више о овој теми видети у студији митр. Ј. Зизијуласа „Обожене Светих као икона Царства Божјег“ на: http://www.verujem.org/teologija/ziziulas_svetitelji.htm).

⁴³ Уп. Еф 4, 13.

⁴⁴ С тим у вези, он пише: „Загрљени васкрслим и вазнесеним Богочовеком, они су савскрсли са Њим и савазнели се са Њим. Али претходно: сараспели се са Њим: једнаки са њим једнаком смрћу. Но исто тако: једнаки са Њим и животом до Васкрсења и до Вазнесења.

да Исуса непрекидно преживљавају као душу своје душе, као савест своје савести, као ум свога ума, као биће свога бића, као живот свога живота. И сваки од њих заједно са светим апостолом громогласи истину: „Ја више не живим, него у мени живи Христос“ (Гал 2, 20)⁴⁵. Видимо, дакле: отац Јустин нам поручује да је сваки светитељ у ствари „поновљени Христос“⁴⁶, што је, у бити, и сваки хришћанин „по мери вере“ своје. Светост тако и није ништа друго до „благодатно сједињење са богом, а то значи: сједињење са вечним логосом и смислом живота и постојања“⁴⁷.

Зато Отац Јустин закључује:

Сваки светитељ је догоносац, у најпунијој мери у којој то човек може бити: јер Богом живи, Богом мисли, Богом осећа, Богом хоће, Богом дела. У њему: све је од Бога, у Бога, ради Бога. Светитељи су најочигледније, најпотпуније, најсавршеније богојављење, и зато најубедљивије. Богочовек Христос је савршено богојављење у облику човечјем: видљиво обличе Бога невидљивога (Кол.1, 15). А Њиме, и помоћу Њега, у већој или у мањој мери и сви христосци, на првом месту светитељи.⁴⁸

Без Христа, „Растко би заувек остао само Растко, и никад не би постао Свети Сава“⁴⁹, а тако и сви други светитељи.

Радост бесмртности

Смисао свога постојања, истински циљ свога живота, најзад, хришћани налазе тек у есхатону, односно у Царству Божјем.

И тако: поновили Христа у себи; поновили Победитеља греха, смрти и ђавола; поновили Богочовека у себи: ухристовили се и охристовили. И тако постигли Богом постављени циљ човековом бићу: постали 'богови по благодати', догољуди по благодати, и 'Христоси по благодати', како то најречитије благовести Симеон Нови Богослов ("Са свима светима", у: *Боїоносни Христїослов — Изабрани сїиси оца Јусїина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 169).

⁴⁵ „Са свима светима“, у: *Боїоносни Христїослов — Изабрани сїиси оца Јусїина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 163.

⁴⁶ Слично поручује и Свети Григорије Богослов, позивајући свакога човека да узраста у Богу, пролазећи „кроз све Христове узрасте и снаге, као ученик Христов“: „Очисти се, обрежи се, скини онај покривач од (природног) рођења. После тога поучавај у храму, изагнај из храма оне боготрговце (Јн 2, 14–16); буди каменован, ако и то треба претрпети... ако будеш приведен Ироду, немој много одговарати... ако будеш шибан, затражи и оно остало. Окуси жучи — ради окушања (Адамовог); напој се оцтом, тражи пљувања, прими шамарања и ударања; окити се трновим венцем — строгим по Богу животом; огрни се пурпурном каданицом, прими трску (по глави), нека ти се (ругалачки) клањају они који исмевају истину... На крају, сараспни се (с Христом), саумртви се (с Њим), сапогреди се (с Њим) добровољно, да би и саваскрсао (с Њим) и сапрославио се, и сацаровао, гледајући Бога колико је (то) могуће, и виђен будући (од Њега), у Тројици поклањаног и слављенога...“ (Беседа 38, 18, у: *Празничне беседе*, Требиње – Врњачка Бања, 2001, 65).

⁴⁷ Поповић, Ј., „Лелек за Христом“, у: *Пуїї доїїїознања — Философске урвине, Сабрана дела Свеїїї Јусїина Нової у 30 књиїа*, 8–9, Београд, 1999, 391.

⁴⁸ „Подвижничка, гносеолошка и еклисиолошка поглавља“, у: *Боїоносни Христїослов — Изабрани сїиси Оца Јусїина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007, 173.

⁴⁹ Поповић, Ј., „Лелек за Христом“, у: *Философске урвине*, Београд, 1987, 129.

Иако је, по речима преподобног оца Јустина, хришћанинова основна дужност: „у свету времена и простора живети Христовом бесмртношћу и вечношћу“⁵⁰, постајање истинским човеком није ствар само овог времена, не само нешто што се тиче нашег историјског битисања. Узрастање у Христу прави смисао задобија у вечности. Како то дивно примећује апостол Павле: „Ако се само у овом животу надамо у Христа, јаднији смо од свију људи“ (1 Кор 15, 19). Јасно, ако постоји само земаљски живот, а не и небески, ради кога хришћани и живе у овом животу, онда су заиста беднији од свих људи⁵¹.

Царство Божје, које предокушамо већ сада и овде у Светој Литургији као светајни Цркве — јесте циљ, али и узрок нашега живота и постојања читаве творевине. Зато ће се истинитост и савршеност људске личности саображене према Личности Богочовека Христа, у потпуности открити при свеопштем васкрсењу мртвих⁵². У овоземаљском животу, поставши *христјоси* — обогочовечени и обожени, светитељи Божји у том последњем догађају историје показале се као истинити људи. Овим се испуњава и предначинени циљ стварања човека:

Тиме је постигнут последњи, вечни смисао личности: сва душа и све тело постају за увек христообразни, богообразни; вечно блаженство личности испуњује се вечним богообразним животом, богообразним знањем, и вечним созерцавањем (= виђењем, сагледавањем) „неисказане красоте Лица Христовог“.⁵³

А неразрушива основа таквом животу у Христу јесте управо — васкрсење Христово.

Закључак

За преподобног оца Јустина Поповића, у потрази за истинским човештвом, богочовештво представља незаобилазну одредницу, заправо и једину. Само Христос, узевши на себе потпуну људску природу, и то без греха, показао нам је шта је то и какав је то прави, истински човек. „Чудо над чудима“

⁵⁰ „Тужно и за херувимска срца“, у: *Пућ бојојознања — Философске урвине, Сабрана дела Светјој Јустину Новој у 30 књига*, 8–9, Београд, 1999, 384.

⁵¹ Уп. Поповић, Јустин, *Тумачење посланица Прве и Друје Коринћанима Светјој Ајосјола Павла*, Београд, 1983, 220.

⁵² О томе пише отац Јустин, завршавајући своју докторску дисертацију из Атине (*Проблем личности и познања по учењу Светјој Макарија Египатској*): „Васкрсење је јавља као завршни моменат обогочовечења личности и познања. Христолошкост душе која је за време земаљског живота стечена обогочовечењем душе кроз етичку тријаду, при васкрсењу пренеће се и на тело... то (тј. Васкрсење тела) ће бити потпуна реализација идеалне пуноће личности: богообразна душа сјединиће се на вечност са богообразним телом, и идеална равнотежа између душе и тела биће васпостављена“ („Проблем личности и познања по учењу Светог Макарија Египатског“, у: *Пућ бојојознања — Философске урвине, Сабрана дела Светјој Јустину Новој у 30 књига*, 8–9, Београд, 1999, 146).

⁵³ Поповић, Ј., „Проблем личности и познања по учењу Светог Макарија Египатског“, у: *Пућ бојојознања — Философске урвине, Сабрана дела Светјој Јустину Новој у 30 књига*, 8–9, Београд, 1999, 148.

остварило се рођењем Христовим, а тиме је поново дата могућност човеку да буде савршен, о чему преподобни отац Јустин и говори. Пут до обожења, што и јесте смисао оваплоћења, води кроз лично учешће човека у Личности Богочовека. Сједињујући се са Богочовеком, човек постепено очишћује себе, све док не постане једно са Христом. „Радионица“ пак у којој се ово сједињење и дешава јесте — Црква. У том богочовечанском организму, кроз свете тајне, а пре свега свету тајну Причешћа, човек се испуњава даровима Духа Светог — Духа Истине и Даваоца Живота — постајући тако сличан Богу, постајући бог по благодати. Они који су живо сведочанство те истине, јер су је експериментално искусили и практично потврдили својим животима, јесу — светитељи Божји. Светитељи, а међу њима и преподобни отац Јустин, показују нам да је свакоме могуће да постане савршен и идеалан човек, и да је то оно на шта нас Богочовек Христос и позива. За тако нешто, ипак, потребан је и велики лични напор, али и награда је велика, заправо — највећа. Светитељи су ту награду освојили, зато они и јесу најсавршенији хришћани, а самим тим и најсавршенији људи, што се у благодатном животу Цркве Христове непрестано и потврђује.

Најзад, последња реалност у којој ће се испунити надања свих хришћана биће свеопште васкрсење, коме је, опет, темељ васкрсење Христово. Тај догађај биће завршни моменат обогочовечења, а тиме и стицања истинског човештва, о чему преподобни отац Јустин сведочи сам, а и следујући другим Светим оцима.

Литература

Примарна:

- Поповић, Ј., *Бојоносни Христослов — Изабрани сјиси Оца Јустина*, Света Гора Атонска, манастир Хиландар, 2007.
- Поповић, Ј., *Доиматица Православне Цркве*, I, Београд, 2003.
- Поповић, Ј., *Доиматица Православне Цркве*, II, Београд, 2004.
- Поповић, Ј., *Доиматица Православне Цркве*, III, Ваљево, 2004.
- Поповић, Ј., *Досијојевски о Евроји и Словенсџву*, Београд, 1995.
- Поповић, Ј., *Пуџ дојојознања — Појлавља из јравославне аскејике и јносеолојике*, Београд, 1987.
- Поповић, Ј., *Пуџ дојојознања — Философске урвине* (Сабрана дела Светог Јустина Новог у 30 књига, 8–9), Београд, 1999.
- Поповић, Ј., „Светосавље као философија живота“, прегледано 15. 3. 2010. на: <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/DuhovnoUzdizanje/Svetosavlje/Svetosavlje.htm>.
- Поповић, Ј., *Тумачење јосланица Прве и Друје Коринћанима Свејој Ајосјола Павла*, Београд, 1983.
- Поповић, Ј., *Философске урвине*, Београд, 1987.

- Поповић Ј., „Основна истина православља — Богочовек“, прегледано 15. 3. 2010. на: http://verujem.org/teologija/justin_bogocovek.htm.
- Поповић Ј., „Човек или Богочовек“, у: *Православна Црква и екуменизам*, прегледано 27. 6. 2010. на: <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Izazovi/justin.htm>.

Секундарна:

- Атанасије Велики, „Оочовечењу Бога Логоса“, прегледано 15. 3. 2010. на: <http://svetosavlje.org/biblioteka/Bogoslovlje/OcovecenjeBogaLogosa/OcovecenjeBogaLogosa.htm>.
- Григорије Богослов, *Празничне беседе*, Требиње – Врњачка Бања, 2001.
- Григорије Ниски, „О стварању човека“, прегледано 15. 3. 2010. на: http://verujem.org/pdf/grigorije_niski_stvaranje_coveka.pdf.
- Григорије Палама, *Сабране беседе*, прегледано 17. 8. 2009. на: http://svetosavlje.org/biblioteka/DuhovnoUzdizanje/SabraneBesede_SvGrigorijePalama/SabraneBesede_SvGrigorijePalama.htm.
- Достојевски, Ф. М., *Браћа Карамазови*, Београд, 2006.
- Јован Дамаскин, *Тачно изложење Православне вере — Источник знања*, Никшић, 1997.
- Зизијулас, Ј., „Обожјење Светих као икона Царства Божјег“, прегледано 18. 3. 2010. на: http://www.verujem.org/teologija/ziziulas_svetitelji.htm.
- Јанарас, Х., *Азбучник вере*, Беседа, Нови Сад, 2000.
- Теофилакт Охридски, „Тумачење Прве посланице Коринћанима Светог Апостола Павла“, прегледано 15. 3. 2010. на: http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/Tumacenje_prve_poslanice_Korincanima/01.htm.
- Христу, П., *Тајна Боја; Тајна човека*, Београд, 1999.
- Bodrijar, Ž., *Prozirnost zla*, Novi Sad, 1994.

Miloš Jelić

Smederevska Palanka

God-man as a True Man by St. Justin Popović

True manhood can be found only in God-man Christ. He is the measure of all things and through participation in His Holy Body — Church, any man can become saint, fulfilling all potentials of human being in that way. That is why Justin Popovich used to say: “We are for God-man because we are for man”, which also was the main idea of his living. The final event of history, resurrection of the dead, will be the last step to the true manhood. In that moment, all of the saints will show themselves as true human beings, built-up in the manner of Christ.

Key words: man, the God-man, the Church, the saints, deification, immortality.

Датум пријема чланка: 27. 06. 2010.

Датум достављања исправке рукописа: 02. 09. 2010.

Датум прихватања чланка за објављивање: 16. 09. 2010.